

ВИСОКА ПОСЛОВНА ШКОЛА
СТРУКОВНИХ СТУДИЈА – БЛАЦЕ
Часопис из области економије, менаџмента и
информатике „БизИнфо“
Број 5/2012, стр. 101 - 125
Адреса: Краља Петра I, бр.70, 18420 Блаце

**ОБЛИК МЕЂУНАРОДНИХ АСОЦИЈАЦИЈА –
ГАТТ
– УРУГВАЈСКА РУНДА –**

**FORM OF INTERNATIONAL ASSOCIATION -
GATT
– URUGUAY ROUND –**

Александар Стојковић
Студент мастер студија, Економски факултет Ниш

Резиме: Економска историја указује на чињеницу да међународна трговина (и међународни економски односи уопште) доприносе економском расту националних економија. Када се развијају међународни економски токови расте и светска привреда. Кад наступи време економских криза, међународни односи се ограничавају, што додатно погоршава већ постојеће проблеме. У годинама након II светског рата, након више деценија смењивања ратова и економских криза, постало је јасно да је потребно створити институције међународног економског поретка које ће подстицати међународне економске токове, а тиме и економски раст и развој. У складу са тим, јавила се потреба либерализације трговинских система (уклањање увозних ограничења, која су у то време била на знатно високом нивоу). На међународној конференцији о трговини и запослености, одржаној у Хавани 1948. године, започели су преговори о трговинској либерализацији и потписан је „Општи споразум о царинама и трговини” – ГАТТ. У оквиру ГАТТ-А одржано је осам рунди преговора. Најважнија је последња Уругвајска рунда којом се аутор бави и анализира у овом раду. Недвосмислена је изузетна важност овог споразума за светску привреду, који представља прекретницу од затворене и назадне привреде ка савременој, отвореној тржишно оријентисаној привреди.

Кључне речи: Општи споразум о царинама и трговини – ГАТТ, међународна трговина, трговинска либерализација, Уругвајска рунда.

Abstract: *Economic history has clearly shown that international trade (and international economic relations in general) contribute to economic growth of national economies. When developing an international economic flows, the world's economy grows. When the hour of economic crisis comes, international relations are limited, further „enhances” the existing problems. In the years of World War II, after several decades of wars and economic crises, it became clear that it is necessary to create institutions of international economic order, that will encourage international economic flows, and thus economic growth and development. Accordingly, the need of trade liberalization of the system (removal of import restrictions, which at the time was at a much higher level). At the International Conference on Trade and Employment, held in Havana (Cuba) 1948th year, have started negotiations on trade liberalization and signed „General Agreement on Tariffs and Trade” - GATT. Under GATT, eight rounds of negotiations were held. The most important is the last Uruguay round which the author deals in this paper. Unambiguous exceptional importance of this agreement for the world economy, which is the turning point of the closed and backward economy to a modern, open market-oriented economy.*

Key words: *The General Agreement on Tariffs and Trade - GATT, international trade, trade liberalization, Uruguay Round.*

1. УВОД

„Општи споразум о царинама и трговини“ (у даљем тексту ГАТТ), постигао је много у области либерализације трговине индустријским производима, а пред сам крај постојања постигнути су и одређени резултати у домену трговине пољопривредним производима, услугама и правима интелектуалне својине. Иако су рунде често биле дуге, нудиле су свеобухватни приступ трговинским преговорима, што пружа предност у односу на преговоре по појединим питањима. На овај начин земље у развоју и друге мање утицајне чланице имају већу могућност утицаја у мултилатералним односима са водећим трговинским нацијама. Под окриљем ГАТТ-а одржано је осам

вишегодишњих „рунди” преговора. Резултат првих пет рунди, одржаних у периоду од оснивања до 1960. године, је значајно снижавање царина у трговини индустријским производима. Првих пет трговинских рунди у оквиру ГАТТ имале су форму „паралелних” билатералних преговора, где је свака земља преговарала са више земаља истовремено. На пример, уколико је Немачка хтела да понуди смањење царина које би користило и Француској и Италији, могла је од обе истовремено да затражи реципрочне уступке. Способност да се постигну опсежнији договори, заједно са економским опоравком након рата широм света, помогло је да дође до значајног смањења царина. То је утицало на пораст међународне трговине овом врстом производа и подстакло раст светске привреде. Предмет нашег интересовања овде је Уругвајска рунда као последња и најважнија, а као највеће достигнуће ове рунде је стварање „Светске трговинске организације“ (СТО).

2. УРУГВАЈСКА РУНДА

Уругвајска рунда преговора трајала је од 1986. до 1994. године, с тим да је преговарачки процес почео још 1982. године, кроз припремни рад Министарске конференције ГАТТ-а, која је формирала Комитет за трговинске преговоре и одредила програм рада и основне елементе садржаја Уругвајске рунде. У преговорима су учествовали преговарачи из 125 земаља, због чега се они сматрају најобимнијим преговорима из области међународних економских односа, који су икад вођени. Нарочито, ако се има у виду и свеобухватност материје о којој се преговарало. Разговори су завршени крајем 1993. године после жестоке препирке између САД и ЕУ, и постигнути су значајни резултати. Економска и политичка клима у свету у то време била је таква да се Уругвајска рунда наметнула као нужност. Наиме, у пракси међународне трговине дошло је до великих одступања од правила прописаних ГАТТ-ом, и до те мере да је постојала опасност да дође до разарања читавог система мултилатералних трговинских односа. Принцип либерализације међународне трговине био је озбиљно нарушен због наглог пораста примене трговинских ограничења, на бази билатералних договора, као и због јачања тенденције формирања регионалних економских и трговинских интеграција, што је

трећим земљама отежавало приступ на ова тржишта. Значајан резултат ове рунде је у томе што се по први пут разговарало о:

- *аграрном протекционизму*. Постигнут је договор да се поступно започне превођење свих нецаринских ограничења на царине. Овај процес се назива тарификација (од енг. tariff – царина);¹
- *трговини текстилним производима*. Такође је постигнут договор о тарификацији свих квантитативних инструмената којима је штићена текстилна производња.
- *трговини услугама*. Већ у време одржавања Уругвајске рунде трговина услугама је чинила значајан и растући део укупне светске трговине. Како би се подстакао њен будући развој, земље ГАТТ-а су потписале „Општи споразум о трговини услугама”, ГАТС.
- *заштити права интелектуалне својине*.

Табела 1.1. Царине пре и после Уругвајске рунде: Индустијски производи

		Увоз	
Царине по групама	Вредност (у мил. \$)	Проценат од укупног износа	
Развијене земље		Пре УР	После УР
Укупно	763,9	100	100
Ослобођено царине		20	44
0,1-5,0%		41	32
5,1-10,0%		24	15
преко 10,1%		14	10
Земље у развоју			
Укупно	350,5	100	100
Ослобођено царине		39	42
0,1-5,0%		6	5
5,1-10,0%		8	10
преко 10,1%		47	43

¹ Преговори о овој теми су били тешки и обележени „сукобима” оних који су били за либерализацију трговине пољопривредним производима (САД и група КЕРНС- група 13 земаља великих извозника ове врсте производа) и оних који су се залагали за даљи протекционизам (Јапан и земље Западне Европе).

Земље у транзицији			
Укупно	34,7	100	100
Ослобођено царине		13	16
0,1-5,0%		27	37
5,1-10,0%		27	35
преко 10,1%		32	11

Извор: General Agreement on Tariffs and Trade, The results of the Uruguay Round of Multilateral Trade negotiations: Market Access for Goods and Services (Geneva: GATT 1994); стр. 11.²

Током Уругвајске рунде,³ развијене земље такође су се сложили да смање своје царине на увоз из земаља у развоју, иако су царине на финалне производе још увек више од оних које се примењују на сировине. Разлика - 5,4% - није превелика и она је још смањена. Међутим, као што је раније наглашено, нецаринске баријере су основно средство којим се развијене земље у данашње време служе да ограничавају увоз из земаља у развоју.

Табела 1.2. КНП царинске стопе пре и после Уругвајске рунде, и редукација царина

Држава или групе	Пре Ур. рунде	Укупно	По прим. стопи	Испод прим. стопе	Само снижени артикли	Сви артикли
Земље са високим приходима	80	89	38	30	3,2	1,00
ЕУ	98	100	43	39	3,10	1,50
Јапан	73	83	42	38	2,70	1,00
САД	92	93	41	37	2,90	1,40
Хонг Конг	1	28	28	0	~	~
Земље са нижим средњим	31	81	13	29	8,10	2,30

² Извор: General Agreement on Tariffs and Trade, The results of the Uruguay Round of Multilateral Trade negotiations: Market Access for Goods and Services (Geneva: GATT 1994); стр. 11.²

³ Поповић Петровић И., „Светска трговинска организација – оснивање, функције, циљеви“, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2004. стр. 6.

приходима						
Јужна Азија	11	52	10	23	16,50	3,90
Источна Азија	16	77	14	40	9,40	3,80
Кореја	21	83	13	64	8,50	5,50
Филипини	9	61	27	17	7,90	1,30
Источна Европа	55	96	28	41	2,40	1,00
Латинска Америка	50	100	3	1	2,40	0,02
Аргентина	17	100	0,20	0	4,20	0,001
Бразил	16	100	6,00	1	1,10	0,007
Мексико	100	100	2,00	0	0,90	0,004
Сенегал и Зимбабве	26	40	22,00	1	5,80	0,05

Извор: Finger, Ingco, and Reincke, The Uruguay Round: Statistics on Tariff concessions Given and Received, Washington, DC: World Bank, 1996.⁴

Напомена: Пондерисано на бази вредности увоза из 1988.

Широко је прихваћена претпоставка да је интеграција земаља у развоју у међународну привреду била значајан фактор њиховог каснијег успеха. Ова интеграција је настала услед два фактора:

- доступности међународних тржишта,
- реформи трговинских политика земаља у развоју, које су повезале њихове привреде са међународним тржиштем.

У контексту мултилатералне, реципрочне либерализације, ГАТТ правила, као што су она која одређују када се могу примењивати одлуке о заштити, антидампингу или сличним акцијама, могу се с правом посматрати као вентил постављен да с времена на време подржи неки излет у протекционизам, док мотор реципрочне либерализације наставља са радом. У домену унилатералне либерализације, међутим, ГАТТ правила имају другачије значење. Она постају смернице за одлучивање о томе које трговинске рестрикције увести или задржати, а које избегавати. Посебно за земље чије мале привреде онемогућавају интеграцију домаће политике либерализације у реципрочан ГАТТ процес, ГАТТ правила која се односе на унилатералне акције су

⁴ Извор: Finger, Ingco, and Reincke, The Uruguay Round: Statistics on Tariff concessions Given and Received, Washington, DC: World Bank, 1996.

најутицајнији део споразума. Владе ће интерпретирати ова правила као смернице за добру политику. Можда још важније, међународна правила обезбеђују основу владама да се одупру домаћим протекционистичким притисцима, и у том случају оно што ГАТТ - СТО одобрава или не одобрава служи као модел за избор унилатералне политике.

У табели 1.2. дат је приказ збирних резултата од уступака договорених на Уругвајској рунди. У овом приказу налазе се само земље које су доставиле податке Интеграционој бази података (ИДБ) СТО. Према Секретаријату СТО, ИДБ покрива све индустријске и привреде у развоју које су учествовале у Уругвајској рунди, плус 26 од 94 земаља учесница међу земљама у развоју. Ова база података обезбеђује податке о обавезним стопама пре и после Уругвајске рунде, према извештајима земаља чланица.

Мерење примењених стопа је било компликованије. Од неколико алтернативних мера, изабране су оне које најбоље представљају унилатералне промене учињене непосредно или током Уругвајске рунде, али искључују било какве промене које су биле резултат ових преговора. Након тога, мерен је ниво примењених стопа после Уругвајске рунде као нижи између ове и стопе прописане Уругвајском рундом. Вредности дате у табели су просечне у односу на сав робни увоз, укључујући пољопривредне производе. У свим секторима, укључујући пољопривреду, где се по Уругвајској рунди захтева конверзија свих нецаринских баријера у царине, ови подаци не укључују царинске еквиваленте нецаринских баријера.

Крајње десне колоне у табели 1.2. показују степен редукције царина утврђен на Уругвајској рунди. Приликом интерпретирања ових цифара, требало би имати у виду да је промена царина мерена као редукција ад валорем стопе (или њој одговарајуће стопе) подељена са збиром увећаним за ад валорем стопу, као $dT/(1+7)$, изражено у процентима. Код земаља чији увоз не утиче на светске цене, $dT/(1+7)$ мери проценат пада домаћих цена као резултат снижавања царина. На овај начин, долазимо до рачунице да ће смањење 20-процентне царине за пола имати веће ефекте на увоз, уз остале константне елементе, него смањење 2-процентне царине за пола. У претпоследњој колони табеле 1.2. даје се

просек само за оне царинске позиције где су смањене царинске стопе. У последњој колони су подаци о општем смањењу царина, тј. просечном смањењу у оквиру свих царинских позиција. Редукција равна нули је укључена у други просек, док се у првој не налази.

Ради поређења, индустријске и друге земље са високим приходима су пристале да редукују своје царине за просечно на око 3,20 процената за 30 процената свог увоза, што води укупном снижењу нивоа царина од 1 процента. Међу земљама у развоју, азијске земље су пристале на релативно велика снижења својих царина. Редукције царина у оквиру латино-америчких земаља су биле прилично мале, али као што се може видети у табели, оне су у периоду осамдесетих и деведесетих година примениле прилично велику стопу редукције царина. Треба приметити да су у оквиру Уругвајске рунде земље у развоју и земље у транзицији пристале да ограниче своје царине; степен ограничења у многим земљама у развоју или транзицији је сада на нивоу индустријализованих земаља. Иако су редукције царина земаља у развоју доста велике, њихове царинске стопе су још увек прилично високе, у поређењу са одговарајућим стопама у индустријским земљама. Многа ограничења земаља у развоју су на нивоу плафонираних стопа. Индијска пост-уругвајска просечна примењена стопа је 31 проценат. Латино-амерички просечни прописани ниво царина је око 30 процената (са минималним одступањима, већина стопа близу 30 процената); њихове просечне примењене стопе су од 10 до 12 процената.

Табела 1.3. Просечне царине, примењене и прописане стопе
Уругвајске рунде за поједине земље и групе земаља

Држава или група држава	Примењена стопа	Прописана стопа
Земље са високим дохотком	2,60	3,70
Европска унија	2,80	3,20
Јапан	2,80	3,70
САД	2,80	3,30
Хонг Конг	0,00	0,00
Земље са нижим и средњим дохотком	13,30	25,20
Јужна Азија	30,40	50,80
Источна Азија	11,90	21,00

Кореја	7,70	16,40
Филипини	19,90	21,90
Источна Европа	6,70	13,30
Латинска Америка	11,70	32,70
Аргентина	10,30	31,00
Бразил	11,70	29,00
Мексико	10,40	34,10
Сенегал и Зимбабве	9,00	19,40

Извор: J. Michael Finger and L.Alan Winters, „What can the WTO do for developing countries”, in O. Krueger, Ed., The WTO as an international organization, The University of Chicago Press, Chicago and London.⁵

По први пут у историји ГАТТ-а, утврђен је оквир који покрива и трговину услугама, што је урађено са приличним закашњењем с обзиором да је трговина услугама данас прилично једнака 30% робне трговине и расте великом брзином. Стављање трговине услугама под окриље СТО је, нема сумње, значајније за будућност светске трговине од пројектованог смањења царина. То је од посебног значаја за САД које имају највећи извоз услуга у свету (234 млрд. долара, и највећи суфицит у трговини услугама у свету, око 70 млрд. долара, у 1998. години – СТО). Полазећи од значаја међународне трговине услугама, развијене земље су инсистирале да се преговара и о овим питањима. Као резултат разговора у оквиру СТО настао је Општи споразум о трговини услугама (General Agreement on Trade in services – GATS), који се оцењује као једно од најважнијих достигнућа Уругвајске рунде.

На преговорима, међутим, није постигнут никакав споразум око трговине финансијским услугама и телекомуникацијама. Трговина финансијским услугама посебно је била болна тачка иако је ЕУ предложила један такав споразум у 1995. години, годину дана након завршетка Уругвајске рунде. Међутим, САД, које су потпуно непопустљиве у томе да оне неће одобрити чланице СТО статус најповлашћеније нације у овој области ако та земља прекомерно ограничи пословање финансијских

⁵ Извор: J. Michael Finger and L.Alan Winters, „What can the WTO do for developing countries”, in O. Krueger, Ed., The WTO as an international organization, The University of Chicago Press, Chicago and London.

институција САД унутар њених граница, одбиле су да се придруже овим преговорима.

Након завршетка Уругвајске рунде настављен је процес мултилатералне либерализације трговине робом и услугама на секторској бази. Нови споразуми су постигнути у следећим подручјима: СТО - Декларацију о трговини производима информационе технологије (Information Technology Products – ИТА) потписало је 44 чланице СТО, Споразум о трговини финансијским услугама потписало је 70 чланица, док је споразум о телекомуникационим услугама потписало 78 чланица. Осим тога, 22 чланице су направиле нови договор за сектор фармацеутских производа. Ови споразуми проширили су текст договора у оквиру Уругвајске рунде и значајно ће увећати простор бесцаринске трговине индустријским производима, а либерализоваће трговину у два важна услужна сектора.

Осим тога, настављен је процес „интеграције” текстила и одеће у Споразум о текстилу и одећи. У прве две фазе 33% увоза текстила и одеће чланица СТО у потпуности је подведено под два правила ГАТТ 94: Укинута су квоте где су раније примењиване. Трећа фаза процеса интеграције у оквиру Споразума о текстилу и одећи обухватиће 51% увоза по обиму и отпочела је 01. јануара 2002. године, а сви преостали производи биће интегрисани до 31. децембра 2004. године. Мада је већина земаља у развоју (у даљем тексту ЗУР) предузела аутономне трговинске реформе, фреквенција коришћења класичних нецаринских мера (квантитативна ограничења, увозне лиценце) значајно је опала, док се неаутоматско лиценцирање још увек користи код неких земаља. Већина ЗУР наставила је да примењује ниже царинске стопе од плафонираних, задржавајући зону флексибилности за раст царина у оквиру правила СТО. Неке ЗУР су ставиле већи нагласак на заштиту и антидампиншке процедуре, укључујући механизам референтних цена. Међутим, коришћење таквих мера не негира глобално кретање у правцу либерализације.

Табела 1.4. Царине развијених земаља на увоз индустријских производа земаља у развоју

	Сировине	Полупроизводи	Финални производи
Увоз			
Милијарде УСД*	36,7	36,5	96,5
Проценат од укупног износа	22	21	57
Царине			
Пре Уругвајске рунде	2,1	5,4	9,1
После Уругвајске рунде	0,8	2,8	6,2

- Искључена нафта

Извор: General Agreement on Tariffs and Trade, The results of the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations: Market Access for Goods and Services (Geneva: GATT 1994); стр.11.⁶

У оквиру Уругвајске рунде постигнут је обухватан споразум о правима интелектуалне својине, укључујући плаћања за дозволе за патентирање и правила за заштиту ауторских права на ставке као што су дизајн микрочипова, компјутерски софтвер и фармацеутски производи. САД су форсирале ово питање зато што, како оне тврде, Американци губе 60 милијарди долара годишње услед пиратства. На пример, амерички званичници тврдили су да су кинески компакт дискови, који су произведени у пиратским радионицама, коштали америчке уметнике и фирме око милијарду долара годишње. Образложење за заштиту права интелектуалне својине је реално. Трошкови који претходе снимању и трошкови истраживања новог лека много су већи него трошкови израде компакт дискова који следе после тога или трошкови производње и паковања неке пилуле. Да би фирме покриле трошкове истраживања и друге претходне трошкове, у глобалу је договорено да произвођачи и проналазачи производа треба у одређеном временском периоду да имају монопол над продајом, или дозволом за продају, производа.

⁶ Извор: General Agreement on Tariffs and Trade, The results of the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations: Market Access for Goods and Services (Geneva: GATT 1994); стр.11.

Према Уругвајској рунди, чланице СТО су дужне да одобравају и користе патенте у наредних 20 година, а ауторска права 50 година. Богате земље требало је да почну да користе права интелектуалне својине у току 1993. године, кад је завршена Уругвајска рунда. Сиромашнијим земљама дат је период од 5 година, а најсиромашнијим 10 година. Међутим, оно што је добро за неке Американце и остале најбоље светске фирме, не мора бити добро и за недовољно развијене земље, које ће, због споразума, морати да плаћају више цене за лекове, на пример. Пошто су земље трећег света имале мотив да не примењују права интелектуалне својине јер су имале користи од пиратства у области лекова, семена, компјутерских програма и тако даље, заштита права интелектуалне својине била је спорна тема на Уругвајској рунди и вероватно ће бити шкакљиво питање и у будућности.

Ако су недовољно развијене земље изгубиле када су у питању права интелектуалне својине, оне су добиле тиме што су током наредних десетак година (до 2004.) постепено избачене квоте Споразума о текстилу. Користи ће бити реалне с обзиром да је последњих година приближно 30% светске трговине одеће и 11% светске трговине текстилом обухваћено споразумом о текстилу. Док ће највише користи од тога имати слабо развијене земље које производе текстил и одећу, неки произвођачи тих земаља чије су цене високе могу, у ствари, изгубити. У оквиру овог прописа, све земље, како развијене, тако и слабије развијене, морају отворити своја тржишта одеће и текстила за увоз. Тако ће произвођачи са високим трошковима, без обзира на њихов степен развоја, које једној земљи одобравају да извезе количину X, другој количину Y, а трећој Z, повећавају неефикасност. Када такви аранжмани ишчезну, произвођачи који имају најнижу ефикасност ће, вероватно, имати губитке.

На Уругвајској рунди постигнути су договори и око дампинг и субвенција, употребе антидампинг поступка и компензационих царина.⁷ Међутим, сматра се да се задња реч, везано за те нове

⁷ Поповић Петровић И., „Светска трговинска организација – оснивање, функције, циљеви“, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2004. стр. 8.

прописе, још није чула. Нова правила не спречавају или барем спутавају земљу да не предузима антидампинг поступак ако она сматра да на њеном домаћем тржишту друга земља продаје робу испод праве вредности. Нова правила би, као што је раније речено, требало да усмеравају антидампинг иницијативе. Предузети су, такође, кораци да се поједностави одређивање царина и процедуре увозних дозвола и ускладе техничке норме, тестирање и сертификати да би се спречило да те мере коче трговину. То може изгледати једноставно, али еколози се плаше да ће усклађивање производних стандарда обесхрабрити земље да повећавају те стандарде изнад норме и на тај начин штетити околини.

3. ПОЉОПРИВРЕДА И УРУГВАЈСКА РУНДА

Заједничка пољопривредна политика (Common agricultural policy – CAP) је механизам за субвенционирање дохотка у пољопривреди у ЕУ. Донедавно се примењивао систем субвенционирања пољопривредних цена.

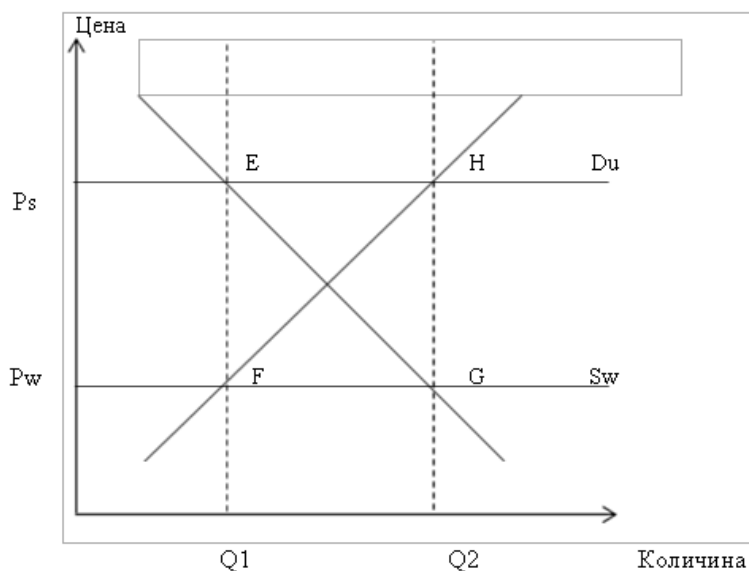
Круна Уругвајске рунде је споразум у сектору пољопривреде која пре тога није била обухваћена ГАТТ-ом. У ствари, неки посматрачи предвиђају да ће 90% онога што је постигнуто у светској трговини захваљујући Уругвајској рунди бити у пољопривреди, где споразум тражи да се у наредних шест година изврше реформе субвенционисања и увозних ограничења. Квоте ће бити претворене у царински еквивалент и биће смањене за једну трећину. Сагласност око извозних субвенција, тема која је подстакла сукоб САД са фармерима и владама земаља ЕУ и довела до застоја преговора, била је врхунац Уругвајске рунде. Питање субвенција било је везано за заједничку пољопривредну политику (у даљем тексту – CAP) Европске уније, која представља систем подршке цена који је, иако је подржавао пољопривредне произвођаче ЕУ, довео до превелике производње – огромне количине бутера и недостатка вина како је истакнуто.

На графикону 1.5. приказана је ранија CAP политика. Пре оснивања ЕУ и увођења CAP, Европа је била нето увозник хране. Криве европске понуде и тражње за рецимо, пшеницом секле су се у тачки која се налази изнад светске цене, P_w . Пошто је европска тражња за пшеницом, Q_2 , већа од њене производње, Q_1 ,

за количину $Q1-Q2$, Европа је увезла ову количину да би подмирила вишак тражње.

ЕУ није била задовољна овом ситуацијом у којој би пораст светске производње смањио светску цену пшенице, као и европски доходак од пољопривреде, све чланице ЕУ су имале програме подршке дохотка пре увођења САР. Да би спречила ту могућност, ЕУ је увела програм који је важио у целој заједници да би подржала доходак пољопривреде. Основа програма биле су гарантоване минималне цене пољопривредних производа и низ увозних дажбина. Очигледно, ЕУ није могла да повећа цену пољопривредних производа заједнице и утврди политику ако би потрошачима из ЕУ било омогућено да купују стране прехранбене производе по светским ценама. Зато су владе земаља ЕУ увеле систем различитих увозних дажбина које су онемогућавале потенцијални увоз, а за одређене пољопривредне производе увеле минималне или субвенционирани цене, као што је P_s на графикону 1.5. У пракси, то је значило да би ЕУ, уколико европски пољопривредни произвођачи не могу да нађу купце за своје производе по субвенционираној цени, купила њихове вишкове.

Графикон 1.5. Понуда и тражња у оквиру САР

Извор: Ковачевић Р., „Међународна економија”, Београд, 2002., стр. 340.⁸

Пре увођења субвенциониране цене Европска унија је увозила Q_1 и Q_2 јединица пшенице по светској цени P_w . Субвенционирана цена повећава цену пшенице у ЕУ на P_s . Као резултат, количина пшенице која се нуди у ЕУ расте са Q_1 на Q_2 , док количина пшенице која се тражи пада са Q_2 на Q_1 . Вредност вишка понуде пшенице, коју САР тражи да купи да би одржала субвенционирану цену пшенице, једнака је EQ_1Q_2H . Ако ЕУ продаје вишак понуде пшенице по светској цени P_w , она остварује приходе у износу FQ_1Q_2G . На овај начин, субвенционирана продаја пшенице смањује трошкове одржавања система субвенционирања цена.

Услед високе цене, потрошња европских производа пала је на Q_1 , док је њихова производња порасла на Q_2 стварајући вишак понуде у износу Q_1Q_2 по цени P_s . Европска унија је на крају имала вишак хране у укупној вредности Q_1EHQ_2 , као и проблем шта да уради са тим вишком. Део вишка дат је сиромашнима, део ускладиштен, али је највећи део извезен. Наравно, ЕУ није могла да продаје храну по субвенционираној цени, P_s , пошто је она била изнад светске цене, P_w . Међутим, они су могли да продају вишак по светској цени и да остваре приход који је једанк површини четвороугла Q_1FGQ_2 . Као што се може видети, приход који је ЕУ остварила био је мањи од укупног износа који је она платила за производ на почетку, а разлика је једнака површини четвороугла $EFGH$.

Овај задњи износ једнак је извозној субвенцији или износу који су власти исплатиле. Од овог износа, $EFGH$ је био доходак произвођачком вишку. Отуда је губитак у тежини субвенције једнак површини троугла FGH који је, како се испоставило, једнак нето трошковима субвенције и програма одржавања дохотка. Значајна ствар је да, иако је ЕУ имала губитак на свом извозу, субвенционирана продаја смањила је нето трошкове њеног програма.

Субвенционирани извоз је, као што се очекивало, нашкодио другим пољопривредним произвођачима. Што је ЕУ више субвенционисала свој извоз и продавала производе по дампиншким ценама, то је светска цена пољопривредних производа опадала и извоз осталих земаља био истискиван са тржишта. Табела 1.6. приказује да је учешће ЕУ у укупном извозу

жита континуирано расло током периода, док је извоз других земаља остајао исти или опадао. Пошто је укупни извоз жита био приближно 200 милиона тона годишње, свако опадање процента продаје значило је опадање физичког обима извоза. То су били спољни утицаји пољопривредног програма ЕУ који су довели преговоре у ГАТТ-у у ћорсокак.

Табела 1.6. Извоз жита (% светске трговине)

~	1978 - 83	1983 - 87	1987 - 91
Аустралија	6,8	10,0	7,1
Канада	11,4	12,7	11,4
Европска унија	8,7	11,6	13,7
САД	53,4	42,0	48,4
Остатак Европе	2,0	4,6	3,5
Земље у развоју	14,6	18,4	14,5
(Аргентина)	7,7	8,5	4,5

Извор: Margaret Kelly and Anne Kenny McGuirk, Issues and Development in International trade Policy (Washington, DC: IMF), Table A26, p.133.⁸

Европска унија је преправила своју пољопривредну политику у лето 1992. године на водећи циљ – снижавање цена пољопривредних производа на светске нивое и то у року од три године. Тако су субвенционисане цене за житарице и говедину у року од три године смањене за 29 и 15% респективно. Такође, ниже субвенциониране цене смањиле би производњу ЕУ, али би оне, међутим, смањиле и доходак пољопривреде. Ако би пољопривредни произвођачи реаговали на смањење својих доходака повећавањем производње – на крају би могла имати велике трошкове упркос нижој извозној цени. Да би спречила ову могућност, ЕУ је увела производне квоте, у најмању руку „на задња врата”, пошто је фармерима плаћано да не производе. Једном акцијом ЕУ је решила два проблема. Смањила је понуду и директним плаћањима одржала доходак пољопривредним произвођачима.

⁸ Извор: Margaret Kelly and Anne Kenny McGuirk, Issues and Development in International trade Policy (Washington, DC: IMF), Table A26, стр. 133.

ЕУ је, такође, кориговала један споразум са САД везано за извоз пољопривредних производа – такозвани Blair House Agreement из 1992. године. Према споразуму, ЕУ се сложила да у наредних 6 година смањи вредност својих извозних субвенција за 36% и смањи обим свог субвенционисаног извоза за 21%. Резултат овог споразума био је да је смањена вредност и обим извозних субвенција, смањено субвенционисање производње и створена основа за реформе извозних субвенција, која је ушла у финалну верзију Уругвајске рунде.

Циљ Уругвајске рунде био је да: установи правила за контролу ширења новог протекционизма и преокрене овај тренд; укључи услуге, пољопривреду и стране инвестиције у преговоре; утврди међународна правила за заштиту права интелектуалне својине и побољша механизам за решавање спорова обезбеђући благовремено доношење одлука и усклађеност са правилима ГАТТ-а. САД и већина других земаља су потписале споразум 15. априла 1994. године, а он је ступио на снагу 1. јула 1995. године.

Основне одредбе споразума су следеће:

- *Царине*. Царине на индустријске производе треба да се смање са просечних 4,7% на 3%, а удео добара са царином нула треба да се повећа са 20-22% на 40-45%; у потпуности су уклоњене царине на фармацеутске производе, грађевинску опрему, папирне производе и челик.

- *Квоте*. Земље треба да замене квоте на увоз пољопривредних производа и увоз текстила и одеће (по основу Споразума о текстилу – Multi fibre Agreement – MFA) са њиме рестриктивним царинама у току периода од 10 година; царине на пољопривредне производе треба смањити за 24% у земљама у развоју и за 36% у индустријским земљама, а царине на текстил треба смањити за 25%.

- *Антидампинг*. Споразум предвиђа цвршћу и бржу акцију за решавање спорова који резултирају из употребе антидампинг закона, али не забрањује њихову употребу.

- *Субвенције*. Обим субвенционисаног извоза пољопривредних производа треба да се смањи за 21% у току периода од шест

година; владине субвенције за индустријска истраживања су ограничене на 50% трошкова истраживања.

- *Заштита.* Земље могу привремено повећати царине или друга ограничења против увоза који озбиљно штети домаћој индустрији, али споразум забрањује земљама да доносе здравствене и заштитне стандарде осим уколико то није засновано на научним доказима и уколико им није једини циљ ограничавање трговине. На пример, земља може спречити да у увозу говедине буде заступљена стока која је третирана хормонима раста једино уколико докаже да је тако произведена говедина несигурна за људску потрошњу.

- *Интелектуална својина.* Споразум предвиђа двадесетогодишњу заштиту патената, заштитних знакова и ауторских права, али дозвољава десетогодишњи период (подељен у фазе) за заштиту патената у фармацеутској индустрији за земље у развоју.

- *Услуге.* САД нису успеле да својим банкама и осигуравајућим предузећима осигурају приступ на тржишта Јапана, Кореје и многих других земаља у развоју, као и да натерају Француску и ЕУ да отклоне ограничења на приказивање америчких филмова и ТВ програма у Европи.

- *Одредбе о осталим индустријама.* САД и Европа су се сложиле да наставе преговоре о даљем ограничавању владиних субвенција произвођачима цивилних авиона, отварању међуградског телефонског тржишта и ограничавању европских субвенција произвођачима челика; САД су такође указале да намеравају да наставе преговоре о даљем отварању Јапанског тржишта компјутерских чипова.

- *Инвестиционе мере везане за трговину.* Споразум предвиђа постепено укидање захтева да се страни инвеститори (као што су произвођачи аутомобила) снабдевају локално или извозе онлико колико увозе.

- *Светска трговинска организација.* Споразум је такође захтевао замену секретаријата Општег споразума о царинама и трговини (ГАТТ) Светском трговинском организацијом у Женеви, која ће имати овлашћења не само у области трговине индустријским

производима, већ и у области трговине услугама пољопривредним производима. Трговински спорови, такође треба да се решавају гласањем две трећине или три четвртине земаља пре него једногласно као што је било по основу ГАТТ-а (што је значило да би оптужена земља могла да блокира сваку акцију против себе).

Иако је завршетак Уругвајске рунде сам по себи представљао велики успех, само неки од циљева рунде су остварени, а многи трговински проблеми нису решени. Од Уругвајске рунде се очекивало да повећа светску трговину за неких 170 милијарди долара годишње до 2002. године и да повећа животни стандард широм света као резултат ефикасније употребе рада, капитала и осталих ресурса. Колико год цифра од 170 милијарди долара била велика, она представља свега око 0,6% пројектоване светске производње од 30 билиона долара на прекретници века. Очекује се да су динамичне користи много веће, али их је тешко проценити. Међутим, колапс Уругвајске рунде би психолошки био катастрофалан и могао би довести до незадрживог ширења трговинских рестрикција и деструктивних трговинских ратова.

4. НЕРЕШЕНИ ТРГОВИНСКИ ПРОБЛЕМИ

Упркос великим користима који резултирају из успешног завршетка уругвајске рунде, многи озбиљни трговински проблеми остају. Један проблем се огледа у томе да многи сектори нису били укључени у споразум. На пример, многе услуге као што су: банкарство, осигурање и филмови и ТВ програм су били изостављени из споразума; пољопривредне субвенције су остале високе; заштита патената у фармацеутској индустрији је разочаравајућа; а трговина компјутерским чиповима је још увек подвргнута царинама (чак иако су умањене за пола). Иако сужене, антидампинг акције и заштита су и даље могуће, а самим тим остаје могућност озбиљних трговинских спорова. Други проблем се огледа у томе да се или још није приступило решавању многих трговинских проблема земаља у развоју или либерализација доста касни. Ово је случај трговине пољопривредним производима и текстилом – производи који су од великог значаја за већину земаља у развоју.

Трећи трговински проблем се огледа у томе да у споразуму није утврђена никаква посебна одредба како би се помогло бившим централно-планским привредама Источне Европе и бившег Совјетског Савеза да установе тржишне привреде и интегришу их у светски трговински систем након пада комунизма у касним осамдесетим и раним деведесетим годинама. Четврти трговински проблем је тенденција да се свет дели на три велика трговинска блока: Европску унију (ЕУ), Северно-америчку слободну трговинску зону (NAFTA) и Азијски блок. ЕУ је крајем 1992. године отклонила преостале баријере за међународне токове робе и ресурса, постајући на тај начин јединствено тржиште.

САД су 1988. године склопиле споразум о слободној трговини са Канадом, а крајем 1993. године са Мексиком, чиме се постепено, током једне деценије, укида већина трговинских баријера у оквиру Северне Америке. Успех који су постигли ЕУ и NAFTA може стимулирати стварање Азијског трговинског блока између Јапана, осталих азијских пацифичких земаља и Аустралије. Иако ови трговински блокови могу остати камен темељац слободнијег трговинског система, они такође могу постати и камен спотицања и довести до више билатералних договора, протекционизма и међублоковских трговинских сукоба.

5. КОРИСТИ ОД УРУГВАЈСКЕ РУНДЕ

Табела 1.7. показује процену дугорочне дистрибуције добитака у реалном дохотку на различите земље и регионе, као резултат уругвајске рунде преговора. Табела показује да је највећи добитак у доларима из 1992. године остварен у Европској унији, затим следе САД и Јапан. Као проценат БДП-а и реалних плата, највећи добици остварени су у Тајланду, Кореји и Филипинима (у Малезији, такође, када су у питању реалне плате) због њихове веће либерализације. Кина и Тајван још нису чланице Светске трговинске организације, док Хонг Конг није имао практично никакву заштиту, тако да су они добили веома мало од ове рунде преговора. Суб-сахарска Африка је претрпела извесан губитак због мале либерализације и пораста светске цене њеног увоза хране и текстила.

Коначно, Уругвајска рунда није се бавила радним и еколошким стандардима, а они могу створити велике трговинске проблеме у

будућности. На пример, захтеви неких развијених земаља, као што су САД и Француска, за „уједначавање радних услова” између развијених и неразвијених земаља како би се избегао „социјални дампинг” ових других (на пример, да би се спречила нелојална конкуренција земаља у развоју путем ускраћивања радницима основних права и пристојних плата и радних услова) могу лако бити под утицајем протекционистичких сила и постати веома опасни инструменти протекционизма у будућности. Исто тако важи и за еколошке стандарде. Конкурентске политике везане за трговину (као што су субвенције и прописи), као и инвестиционе мере везане за трговину (TRIMs) су такође биле неадекватно третиране у Уругвајској рунди. У 1995. години, САД су одбиле да приступе међународном пакту за либерализацију трговине банкарским и финансијским услугама због неадекватних уступака динамичких азијских привреда и латино-америчких земаља, а глобални преговори о отварању трговине у телекомуникационим услугама су пропали априла 1996. године. Укратко, већ се чини неопходном нова рунда мултилатералних трговинских преговора како би се решили сви преостали трговински проблеми, али није вероватно да ће се она ускоро десити.

Табела 1.7. Добици у реалном дохотку захваљујући Уругвајској рунди

Земља или регион	Добитак (у млрд \$ из 1992.)	Добитак (процанат БДП)	Реалне плате (%)
САД	26,68	0,45	0,4
Европска унија	49,93	0,74	0,0
Јапан	22,73	0,64	0,9
Канада	2,61	0,46	0,3
Аустралија	3,26	1,10	1,2
Нови Зеланд	1,43	3,62	2,8
Кина/Хонг Конг/Тајван	1,99	0,27	1,0
Индонезија	2,61	2,12	6,1
Кореја	7,45	2,50	6,1
Малезија	5,03	8,78	9,0
Филипини	2,38	4,35	3,4

Сингапур	0,73	1,70	6,8
Тајланд	12,63	10,93	8,8
Јужна Азија	6,74	2,03	2,6
Аргентина	2,35	1,01	0,7
Бразил	4,27	1,12	0,8
Мексико	2,29	0,67	0,4
Остале земље Латинске Америке	4,70	1,72	1,1
Блиски исток и Северна Африка	1,54	0,26	-0,2
Суб-сахарска Африка	-0,69	-0,40	-0,1
Привреде у транзицији	1,16	0,14	0,1
Остатак света	8,81	0,73	~
Свет	170,63	0,74	~

Извор: W. Martin i L. Alan Winters, The Uruguay Round (Washington. D.C.: The World Bank, 1995).⁹

6. ГЛОБАЛНИ УТИЦАЈ УРУГВАЈСКЕ РУНДЕ

Неколико студија је проценило да ће се, захваљујући Уругвајској рунди, светски БДП годишње повећавати за 230 млрд. долара (ГАТТ) до 275 млрд. долара (OECD), што чини приближно 0,75% пројектованог светског БДП. Ово се чини малим успехом с обзиром на седам година преговарања. Међутим, пораст че бити перманентан, а не само нагли скок. Осим тога, тешко је поверовати да било која земља неби задовољно прихватила константно повећање њеног БДП од 0,75%. Новије процене кажују да ће раст волумена светске трговине, као резултат Уругвајске рунде, износити 6% до 20%.

Више од трећине користи очекује се од либерализације трговине текстилном одећом, а 1/3 од либерализације трговине осталим

⁹ Извор: W. Martin i L. Alan Winters, The Uruguay Round (Washington. D.C.: The World Bank, 1995).

индустријским производима. Аграрна либерализација доприносиће са додатних 10-30%. Ове процене не обухватају либерализацију трговине услугама.

Постоји, међутим, и друга страна Уругвајске рунде. Према пројекцијама, користи од рунде неће бити равномерно распоређене широм света. ЕУ и Кина споразумом ће много добити, али ће неке мање развијене земље, на жалост, у ствари изгубити. Процењује се, на пример, да ће афричке земље јужно од Сахаре губити 2,8 милијарди долара годишње, као резултат Уругвајске рунде. Неки аналитичари се, међутим не слажу са овом проценом. Они сматрају да ће динамички ефекти који произилазе из повећане светске трговине и већих инвестиција широм света неутралисати негативне ефекте трговинске либерализације. С обзиром на већи обим и раст трговине у светској привреди, тражња за минералима – главном извозном ставком највећег броја Афричких земаља – ће се појачати, повећавајући извоз и доходак.

Како земља може изгубити од трговинске либерализације? Као што је истакнуто, извоз неких мање развијених земаља имао је преференцијални третман у оквиру општег система преференцијала. Међутим, преференцијални третман изгубио је свој некадашњи значај са снижавањем царинских стопа. Земље које имају користи од високих царина губе када се царине смање. Поред тога, постепено укидање ограничења извоза текстила нашкодиће произвођачима текстила који имају високе трошкове, а нови закони који штите права интелектуалне својине ће највероватније повећати цене фармацеутских производа и семена у неким слабо развијеним земљама. Коначно, укидање извозних субвенција ће вероватно довести до смањења пољопривредне производње и, тако, повећати цене хране. Увозници хране, нарочито они са ниским дохотком, биће погођени таквим развојем догађаја.

7. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Ако би неке сиромашне земље постале још сиромашније услед резултата Уругвајске рунде, поставља се питање да ли је требало преговарати? Већина економиста би одговорила позитивно. Могућност да неке земље изгубе услед трговинске

либерализације, док свет као целина добија, разлог је за размишљање о увођењу политике међународне компензације сличне националној политици компензације, али не и разлог за застој или одустајање од процеса трговинске либерализације.

Потпуно одбацивање Уругвајске рунде, са друге стране, могло би довести до погоршавања ситуације на међународној сцени: до трговинских ограничења прерушених у контролисану трговину и покушаја да се контролишу или усмеравају остале области привреде. Друго, иако смањени обим трговине можда не би драстично нашкодио развијеним земљама (иако би их учинио сиромашнијим), он би био катастрофа за многе мање развијене земље које се ослањају на то да ће развој светске привреде утицати да се и оне извуку из сиромаштва. Предложено је да успех Уругвајске рунде може боље да се оцени помоћу трендова које је она зауставила него помоћу предлога које је донела. Пре Уругвајске рунде, постојала је тенденција растућег ограничавања трговине. Ипак, иако разговори нису решили све проблеме везане за међународну трговину који су се нашли у почетној агенди, они су створили основу од које свет може да се креће ка још већој трговинској либерализацији и глобалном просперитету.

Општи споразум о царинама и трговини – ГАТТ је у току 47 година постојања (од 1947. године до 1994. године), постигао много у области либерализације трговине индустријским производима, а пред сам крај постојања постигнути су и одређени резултати у домену трговине пољопривредним производима, услугама и правима интелектуалне својине. Уругвајска рунда, попут претходних преговора у оквиру ГАТТ, смањила је царинске стопе широм света. Бројке звуче импресивно: као резултат рунде просечне царине наметнуте од развијених земаља биле су смањене за око 40%. Важнија од овог укупног смањења царина била су кретања ка либерализацији трговине у два важна сектора, пољопривреди и текстилној индустрији, што је било у интересу слабије развијених земаља које имају производе мањег степена финалне обраде.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бјелић П., „Светска трговинска организација”, ИГП „Прометеј”, Београд, 2002.
2. Грандов З., „Спољнотрговинско пословање у глобалном окружењу”, Београдска трговачка омладина, Београд, 2004.
3. Ковачевић Р., „Међународна економија”, Београд, 2002.
4. Поповић Петровић И., „Светска трговинска организација – оснивање, функције, циљеви“, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2004.
5. Поповић Т., „Светска трговинска организација”, Институт економских наука, Београд, 1996.
6. Finger, Ingco, and Reincke, The Uruguay Round: Statistics on Tariff concessions Given and Received, Washington, DC: World Bank, 1996.
7. General Agreement on Tariffs and Trade, The results of the Uruguay Round of Multilateral Trade negotiations: Market Access for Goods and Services (Geneva: GATT 1994);
8. J. Michael Finger and L. Alan Winters, „*What can the WTO do for developing countries*”, in O. Krueger, Ed., The WTO as an international organization, The University of Chicago Press, Chicago and London
9. Margaret Kelly and Anne Kenny McGuirk, Issues and Development in International trade Policy (Washington, DC: IMF).
10. W. Martin i L. Alan Winters, The Uruguay Round (Washington. D.C.: The World Bank, 1995).